

Na PISA de Lente | *Opgavten bij kennisclip doelgericht en samen lezen*

Didactische aanwijzing

Onderstaande opdrachten zijn gericht op het verwerven van kennis over en inzicht in het doelgericht en samen lezen. Alle opdrachten zijn zo opgesteld dat ze als geheel doorlopen kunnen worden, maar ook los in of voorafgaand aan een college opgegeven kunnen worden, waarbij *flipping the classroom* ook mogelijk is. De concrete werkvorm, ten slotte, geeft een indruk van hoe de inzichten over het doelgericht en samen lezen praktisch vorm kunnen krijgen in het leesvaardigheidsonderwijs.

Leerdoelen

- De student wordt zich bewust van de discrepantie tussen de PISA-definitie (lezen als middel om ...) en de opvatting over leesvaardigheid (lezen om vragen bij een tekst te beantwoorden) die vaak nog overheerst in methodes en vakgroepen op scholen.
- De student kan leesonderwijs ontwerpen waarin leerlingen samen lezen (collaboratief).
- De student zet een eerste stap richting het ontwikkelen van een onderbouwde visie op de praktijk van leesdidactiek.
- De student oriënteert zich op concrete stappen die op hun (leer)werkplek genomen kunnen worden om de leesdidactiek te verbeteren.

Opdracht ter voorbereiding

Noteer voor jezelf/visualiseer in een afbeelding (zie voorbeeld)/bespreek in tweetallen de antwoorden op onderstaande vragen:

- Wat vind je belangrijk in je leesonderwijs? Waartoe dient het leesonderwijs naar jouw mening?
- Hoe ziet, wat jou betreft, de ideale én haalbare les leesvaardigheid eruit? Waar/hoe staan de tafels, wat doen de leerlingen, wat doet de docent, met welke materialen zijn leerlingen aan de slag, etc.?
- Wissel die ervaringen uit. Welke verschillen en overeenkomsten zie je? Welke verbanden zie je? Wat kun je concluderen op basis van jullie antwoorden?

Afbeelding 1 Voorbeeld visualisering les

Opdracht voorkennis

Noteer voor jezelf/bespreek in tweetallen onderstaande vragen:

- Waar denk jij aan bij het begrip *doelgericht lezen*? Welke woorden, beelden, leerlinggedrag of andere associaties roept dat begrip bij jou op?
- Wanneer laat je leerlingen individueel lezen en wanneer laat je leerlingen samen lezen? Noteer/bespreek een concreet voorbeeld waarin je leerlingen individueel laat lezen en een voorbeeld waarin je leerlingen samen laat lezen. Waar baseer je die keuze op?
- Wanneer jij zelf een tekst leest, kun je dan benoemen welke leesstrategie je inzet? En is dat van belang, vind jij?

Verwerkingsvragen bij kennisclip doelgericht en samen lezen

Bekijk nu de kennisclip *doelgericht en samen lezen* (via:

https://video.uva.nl/media/Kennisclip+Doelgericht+en+Samen+Lezen/0_n8p2s98e). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van de kennisclip te monitoren.

- Waar moet je rekening mee houden wanneer je aan de slag gaat met leesstrategieën?
- Hoe stimuleer je leerlingen om doelgericht en actief te lezen?
- Samenvattend: wat is in jouw woorden het antwoord op de vraag waar de kennisclip mee begint, namelijk *waarom zijn doelgericht en samen lezen van belang voor begrijpend lezen*?
- Wat is het belangrijkste inzicht uit de kennisclip waar je mee aan de slag wil in jouw leeslessen? En hoe kun je dat concreet doen?

Toepassing op een leestaak

Bestudeer een leesvaardigheidsoopdracht uit jouw leesonderwijs en beantwoord/bespreek de antwoorden op onderstaande vragen.

- “In een functionele leesomgeving zet je het *doel* van het begripslezen in de verf. Teksten lees je immers niet zomaar. Wat is het leesdoel? Wat wil je te weten komen? Wat ga je doen met de informatie in de tekst?” (Van Ammel, e.a., 2020).
  - Wat is het leesdoel van de door jullie gekozen leesvaardigheidsoopdracht? Vul daarvoor eventueel de volgende zin aan: *ik lees (als leerling) deze tekst omdat ik ...*
  - In hoeverre hebben de leerlingen de inhoud van de tekst nodig om dat leesdoel te behalen? Moeten ze de inhoud van een tekst echt doorgronden, of hoeft dat niet?
  - Wat gaan de leerlingen vervolgens doen met de inhoud van de tekst? Hoe gaan ze die inhoud verwerken (gaan ze bijvoorbeeld schrijven? Maken ze een mindmap of poster? Moeten ze iets presenteren? Krijgen ze een toets?)?
  - Hoe zinvol is deze leesopdracht voor de leerlingen, denk je?
  - Hoeveel van jouw leerlingen zullen het onderwerp van de tekst interessant vinden? En is dat acceptabel in jouw ogen?
  - Ook schrijven Van Ammel en collega’s: “Voorzie leerlingen van authentieke en uitdagende leestaken. (...) Dit impliceert dat de leesomgeving er voor elke klas en misschien wel voor elke leerling anders kan uitzien.” In hoeverre is hier sprake van in de door jou bekeken leesles?
  - Concluderend: in hoeverre is er in die les sprake van functioneel lezen? En hoe kun je dat versterken?
- “Samenwerking tussen leerlingen zorgt ervoor dat leerlingen actiever de teksten proberen te begrijpen. Het stimuleert hen om bewust na te denken over hun leesproces en tot grondig leesbegrip te komen” (Van Keer, 2022).
  - In hoeverre kunnen/moeten leerlingen samenwerken tijdens het lezen van de tekst(en)? En is er daadwerkelijk sprake van samenwerkend leren, of is er enkel sprake van werken in duo’s?
  - In hoeverre leidt die samenwerking tot een actieve verwerking van de inhoud van de tekst? Oftewel: in hoeverre bespreken/vergelijken leerlingen wat ze gelezen hebben met elkaar?

- c. Hoe kun je de samenwerking tussen leerlingen versterken, zodat ze positief afhankelijk van elkaar zijn?
3. “Onderzoek toont het belang aan van expliciete instructie in een rijk repertoire leesstrategieën. Leesstrategie-onderwijs mag echter geen doel op zich zijn, waarbij leesstrategielessen geïsoleerd worden van het eigenlijke doel van lezen” (Van Keer, 2022).
    - a. Als het gaat om de leesaanpak (i.e. de wijze waarop leerlingen de tekst gaan lezen om het leesdoel te bereiken), wat is dan een realistische aanpak bij de door jullie gekozen leesvaardigheidsoopdracht? Moeten leerlingen de tekst van A tot Z lezen, of is een andere aanpak veel effectiever?
    - b. Op welke wijze worden leerlingen bewustgemaakt van hun leesaanpak bij deze opdracht? Is er aandacht voor voorafgaand aan het lezen, tijdens het lezen en/of na het lezen? En hoe ziet dat eruit?
    - c. Hoe kun je ervoor zorgen dat leerlingen met elkaar hun leesaanpak gaan bespreken? Welke vragen kun je ze dan aan elkaar laten stellen? En hoe monitor jij als docent of ze het juiste bespreken?
  4. Alles overziend: waar kun jij de opdracht(en) die je bekeken hebt verder nog aanvullen? Hoe kun je bijvoorbeeld het *functionele karakter* versterken (vakoverstijgend werken, de functionaliteit van lezen benadrukken, etc.)? Kun je interessante en uitdagende teksten toevoegen (misschien er zelfs voor zorgen dat niet alle leerlingen dezelfde tekst lezen)? Kun je *expliciete strategie-instructie* invoegen en hoe zou dat er dan uit zien? Wat kun je *modellen* voor de leerlingen en waar kunnen ze fungeren als elkaars klankbord? Hoe kun je de *samenwerking bevorderen* (interpretaties uitwisselen en hun strategiegebruik demonstren) en welke *vervolgopdracht(en) ná het lezen* kun je aanbieden om de leerlingen te leren hun leesaanpak te evalueren en om te bepalen of het leesdoel behaald is (en waarom wel/niet)?

Leesvragen Handboek didactiek Nederlands

In het Handboek Didactiek Nederlands staan vijf korte delen van Kim van Ammel, Rielke Bogaert, Amélie Rogiers en Hilde van Keer waarin vier bewezen instructieprincipes die bijdragen aan beter en gemotiveerd begrijpend lezen *in samenhang* worden behandeld. We geven bij elk van de delen een suggestie voor verwerkingsvragen. De antwoorden kunnen tezamen in een mindmap worden weergegeven.

Lees het artikel *Beter en gemotiveerd begrijpend lezen. Vier instructieprincipes in samenhang* van Kim van Ammel, Rielke Bogaert, Amélie Rogiers en Hilde van Keer op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/beter-en-gemotiveerd-begrijpend-lezen-vier-instructieprincipes-in-samenhang/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

In het artikel introduceren de auteurs de vier instructieprincipes die bijdragen aan beter en gemotiveerd begrijpend lezen door leerlingen (zie de afbeelding hieronder). Neem onderstaande afbeelding over in een mindmap en vul je mindmap aan op basis van onderstaande drie vragen.

- a. Noteer bij elk instructieprincipe wat je daar al over weet. Dus: wat is leesmotivatie? En hoe kun je de leesmotivatie bevorderen? Wat is functioneel lezen? Hoe kun je aandacht besteden aan functioneel lezen in de leesles? Etc.
- b. Op welke manier pas je welk instructieprincipe al toe in jouw praktijk? Indien mogelijk, noteer je een voorbeeld.
- c. Over welk(e) van de principes wil je graag meer weten? Bijvoorbeeld over wat er precies mee bedoeld wordt, of over de wijze waarop je een principe in jouw context inhoud en vorm kunt geven. Noteer vragen, twijfels, drempels, etc.

Afbeelding 2: vier instructieprincipes in samenhang (Van Ammel, Bogaert, Rogiers & Van Keer, 2020)

Lees het artikel **Begrijpend lezen, Instructieprincipe 1: Bevorder de leesmotivatie** van Kim van Ammel, Rielke Bogaert, Amélie Rogiers en Hilde van Keer op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/begrijpend-lezen-instructieprincipe-1-bevorder-de-leesmotivatie/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

- Waarom is het van belang om aandacht aan leesmotivatie te schenken?
- Hoe kan de zelfdeterminatietheorie richting geven aan die motivatiebevordering?

N.b.: wil je voor jezelf en jouw mindmap meer weten over wat er verstaan wordt onder leesmotivatie? Lees dan vooral het artikel Leesmotivatie en leesweerstand – deel 1 van Roel van Steensel op [didactieknederlands.nl](https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-1-theorieen-over-leesmotivatie/) (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-1-theorieen-over-leesmotivatie/>).

Wil je meer weten over hoe je concreet kunt werken aan de leesmotivatie van jouw leerlingen? Lees dan vooral het artikel Leesmotivatie en leesweerstand – deel 3 van Roel van Steensel op [didactieknederlands.nl](https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-3-didactiek-leesmotivatie-bevorderen-en-leesweerstand-tegengaan/) (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-3-didactiek-leesmotivatie-bevorderen-en-leesweerstand-tegengaan/>).

Lees het artikel **Begrijpend lezen, Instructieprincipe 2: Besteed aandacht aan functioneel lezen** van Kim van Ammel, Rielke Bogaert, Amélie Rogiers en Hilde van Keer op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/begrijpend-lezen-instructieprincipe-2-besteed-aandacht-aan-functioneel-lezen/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

- Leg in eigen woorden uit wat *functioneel lezen* is.
- Noteer ook wat het vereist om een functionele leesomgeving te creëren. Met andere woorden: welke eisen stel je dan aan leestaken?
- Hoe hangt functioneel lezen samen met het bevorderen van de leesmotivatie?

Lees het artikel **Begrijpend lezen, Instructieprincipe 3: Voorzie in expliciete strategie-instructie** van Kim van Ammel, Rielke Bogaert, Amélie Rogiers en Hilde van Keer op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/begrijpend-lezen-instructieprincipe-3-voorzie-in-expliciete-strategie-instructie/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

“Leesstrategieën bestaan in allerlei kleuren en maten” (Van Ammel, e.a., 2020).

- Wat weet je over leesstrategieën (voordat je het artikel gaat lezen)? Welke leesstrategieën ken je, wat is het nut van leesstrategieën, waarom zijn ze niet geheel oncontroversieel (in Nederland)?
- Van Ammel en collega’s bespreken aan het begin van het artikel *cognitieve en metacognitieve leesstrategieën*. Vat in eigen woorden samen wat het verschil is tussen die twee typen leesstrategieën.

- c. “De vraag is nu; welke strategieën onderwijs je nu best? Het is niet evident om hier eenduidig op te antwoorden. Je zou kunnen kijken naar strategieën die vanuit strategie-onderzoek effectief blijken te zijn (...)”, aldus van Ammel en collega’s (2020).

Kijk eens naar de strategieën die uit onderzoek effectief blijken te zijn (ook wel: *evidence-based leesstrategieën*). Welke van die strategieën leer jij jouw leerlingen ook in te zetten tijdens het lezen?

Evidence-based leesstrategie	Deze strategie leer ik mijn leerlingen inzetten:
Vragen stellen	☐ Ja ☐ Nee
Tekstinhoud visualiseren via een schema, voorstelling of prent	☐ Ja ☐ Nee
Verbindingen maken met voorkennis	☐ Ja ☐ Nee
Samenvatten	☐ Ja ☐ Nee
Tekststructuren herkennen	☐ Ja ☐ Nee
Tekstoriëntatie en leesdoelen stellen (<i>het type tekst dat ik ga lezen is ..., ik weet daarover dat ..., ik ga deze tekst lezen omdat ik wil weten ...</i>)	☐ Ja ☐ Nee
Begrip bewaken en verhelderen (<i>tussendoor vragen stellen als: begrijp ik wat hier staat? Even samenvatten: ik heb nu gelezen dat ...</i>)	☐ Ja ☐ Nee

- d. En dan is het niet voldoende om over een waaier aan strategieën beschikken, maar ook om die op een kwaliteitsvolle manier kunnen in te zetten”, aldus Van Ammel en collega’s (2020). Vat in eigen woorden samen hoe *expliciete strategie-instructie* in zijn werk gaat.
- e. Dit artikel maakt deel uit van een reeks waarin vier instructieprincipes in samenhang gepresenteerd worden. Hoe hangt expliciete strategie-instructie samen met het bevorderen van de leesmotivatie (instructieprincipe 1) en functioneel lezen (instructieprincipe 2)? Maak deze samenhang eventueel zichtbaar in een mindmap.
- f. Kijk na het lezen van het artikel eens terug naar jouw antwoorden bij vraag a. (Hoe) kun je nu jouw antwoorden op vraag a uitbreiden of bijstellen?

Lees het artikel *Begrijpend lezen, Instructieprincipe 4: Stimuleer interactie tussen leerlingen* van Kim van Ammel, Rielke Bogaert, Amélie Rogiers en Hilde van Keer op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/begrijpend-lezen-instructieprincipe-4-stimuleer-interactie-tussen-leerlingen/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

- a. In het artikel wordt heel concreet beschreven hoe je *samen lezen* en *interactie* tijdens het lezen kunt bevorderen. Daarbij wordt aangegeven dat je kunt werken met rollen. Welke instructie en steun zul je daarbij aan jouw leerlingen moeten geven over die rollen, willen ze die rollen ook daadwerkelijk goed kunnen uitoefenen?
- b. Dit artikel maakt deel uit van een reeks waarin vier instructieprincipes in samenhang gepresenteerd worden. Hoe hangt het stimuleren van interactie tussen leerlingen samen met het bevorderen van de leesmotivatie (instructieprincipe 1), functioneel lezen (instructieprincipe 2) en expliciete strategie-instructie (instructieprincipe 3)? Maak deze samenhang eventueel zichtbaar in een mindmap.

Discussie/consequentie

Is het noodzakelijk om leesstrategieën in elke leesles terug te laten komen (ofwel door expliciete strategie-instructie, ofwel door leerlingen samen te laten bespreken *hoe* ze een tekst gelezen hebben), denk je?

Leesstrategieën zijn niet geheel oncontroversieel. Zo publiceerden Rooijackers, Van Silfhout en Van den Bergh in 2021 een artikel waarin ze ingaan op de status van leesstrategieën in ons onderwijs ([hier](#) te raadplegen). Een paar jaar eerder beweerde Arjen Lubach in zijn veelbekeken avondprogramma dat [de leeshaat van leerlingen veroorzaakt wordt door het vak begrijpen lezen](#), waar leesstrategieën een doel op zich zijn geworden. Wat is jouw standpunt ten opzichte van leesstrategieën? En hoe kijken ze er op jouw (stage)school tegenaan?

Bespreek de discrepantie tussen doelgericht en samen lezen zoals in de clip en artikelen naar voren komt en de opvatting van leesvaardigheid als vragen-bij-een-tekst-beantwoorden, die vaak nog overheerst in methodes en vakgroepen op scholen. Hoe kunnen we daarmee omgaan op scholen waar methodes nog overheersen en tegelijkertijd de leesmotivatie van leerlingen daalt? Welke concrete stappen (of: stapjes) zijn mogelijk op jouw (leer)werkplek om de leesdidactiek te verbeteren? Je kunt hier heel goed de PISA definitie bij betrekken.

Wat betekent het voor je leesonderwijs als je doelgericht en samen lezen wil gaan versterken? Welke veranderingen brengt dit mee in de didactiek, materialen, werkvormen, etc.?

Hoe kun je je inzichten delen met collega's en hier vakoverstijgend aan werken?

Suggestie voor een werkvorm

Bekijk vooral het materiaal van *Samenwerkend lezen in het voortgezet onderwijs (SALEVO)* eens, via: <https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2019/10/samenwerkend-lezen-in-het-voortgezet-onderwijs-salevo/>